

Hanna Popowska

SCOUTING – PASSION THAT TEACHES, HOW TO LIVE.

Harcerstwo - pasja, która uczy życia

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9705-7892> E-mail: hannazofiapopowska@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2023.33.24>

Wstęp, metody badawcze

Ruch harcerski ma w Polsce ponad stuletnie tradycje i cieszy się dużym zaufaniem społecznym¹. Z punktu widzenia pedagogiki, harcerstwo pełni wiele funkcji – jest organizacją wychowawczą, ruchem społecznym, metodą i systemem oddziaływań². Postawy, do jakich się odwołuje i zasady w nim przyjęte są znane wszystkim jego członkom, którzy świadomie deklarują ich przestrzeganie. Jako że jest organizacją bardzo popularną i wielokrotnie docenianą przez pedagogów, warto zgłębić, jakie dokładnie kompetencje i wartości osiągnęły w toku rozwoju jego wychowankowie. Z braku badań, możliwe jest jedynie wnioskowanie o efektach wychowawczych, na podstawie tego jak wypowiadają się na ten temat osoby, które zostały w nim ukształtowane. Takie właśnie relacje przedstawione z perspektywy osób dorosłych znalazły się w książkach profesora Bogusława Śliwerskiego *Harcerstwo źródłem pedagogicznej pasji* (2016) i doktor Ewy Palamer-Kabacińskiej *Pełnić służbę całym życiem? Ruch harcerski jako przykład działań organizacji pozarządowych wdrażających do życia w społeczeństwie obywatelskim* (2014). W pierwszej z tych dwóch pozycji, wątek następstw takiego wychowania znalazł się w autobiograficznej relacji autora – byłego instruktora organizacji harcerskiej, natomiast druga wykorzystana publikacja zawierała wypowiedzi czynnych instruktorów. Zestawione zostały dwie perspektywy - osób młodych, zaangażowanych wychowawców oraz eksperta w dziedzinie wychowania, który będąc zarówno pedagogiem, jak i harcerzem, ma możliwość szerszego spojrzenia na aspekty wychowawcze ruchu harcerskiego. Porównanie takich narracji ukazuje najmocniej rozwinięte sfery funkcjonowania osób, które wzrastały w harcerstwie i konkretne kompetencje, jakie autorzy przytoczonych wypowiedzi nabyli poprzez wychowanie w harcerstwie.

1. Wyjątkowość harcerskiego wychowania

Formacje harcerskie dla swoich młodych członków stają się nie tylko zdrowym środowiskiem wychowawczym, i miejscem spędzania wolnego czasu, ale też ważną częścią życia i kształtowania się ich charakterów. Wielu wychowanków określa harcerstwo jako swoją pasję. Harcerstwo jest dla nich dobrą zabawą, miejscem spotkań z rówieśnikami i możliwością rozwijania różnorodnych zainteresowań. Młodszy podopieczni nie odbierają aktywności harcerskich jako wychowanie. Dzieje się tak, ponieważ większość oddziaływań wychowawczych w harcerstwie odbywa się w sposób pośredni. Oznacza to, że podejmowane przez harcerza, czy zucha aktywności mają pewne „drugie dno”³. Harcerze i harcerki uczą się pożądanym postaw i wartości stosując je w działaniu. Treści wychowania wykraczają poza program działań realizowany w drużynach. Przekazywane są w formie gier, zabaw i innych aktywności atrakcyjnych dla młodzieży⁴. Wychowanie to, choć częściowo opiera się na przekazie podprogowym i

¹ Centrum Badań Opinii Społecznej (2016). Komunikat z badań nr. 2016:18/2016 *Zaufanie społeczne*.

² B. Śliwerski., *Pedagogia harcerskiego wychowania*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018

³ E. Śliwa, J. Wnęk-Gozdek., *Fenomen metody harcerskiej. Studium życia i służby harcmistrz Zofii Sulek*, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Kraków 2021, s.37.

⁴ B. Śliwerski., *Harcerstwo źródłem pedagogicznej pasji*. Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016, s.127.

z perspektywy młodzieży sprawia pozory swobodnej zabawy, jest przez harcerskich instruktorów każdorazowo dokładnie planowane dla konkretnej grupy podopiecznych. Odbyna się to na każdym szczeblu organizacji. Takie plany wychowawcze tworzy się na określony czas (na przykład semestr, rok szkolny, wyjazd letni), powstają po przeanalizowaniu potrzeb wychowawczych wszystkich harcerzy i harcerek tak aby jak najlepiej wspierać ich rozwój⁵.

2. Główne elementy metody

Przy wykorzystaniu oddziaływań zarówno indywidualnych, jak i grupowych, harcerstwo wspomaga wychowanków w realizowaniu wartości wynikających z Prawa Harcerskiego. Są to takie postawy, jak służba drugiemu człowiekowi, uczciwość, czystość, lojalność, samodyscyplina, karność, gospodarność, patriotyzm⁶. Metoda harcerska zawiera charakterystyczne elementy, dzięki którym aktywności podejmowane w drużynach są atrakcyjne dla młodzieży. Należą do nich wspomniane wychowanie pośrednie – nieświadome, odbywające się poprzez działanie⁷, naturalność – wykorzystanie preferencji wychowanków i sposobów spędzania czasu, które są im bliskie⁸. Wychowanie pozytywne – wzmacnianie cech dodatnich, pokazywanie dobrych przykładów i idei (zamiast stosowania zakazów)⁹, wychowanie od wewnątrz – bazujące na dobrowolności i przyjęciu pewnych zasad za własne¹⁰. Poza wymienionymi elementami wychowania, współwystępuje wychowanie wzajemne, które bazuje na wzajemnych interakcjach harcerzy między sobą a także harcerzy i instruktorów¹¹.

3. Organizacja i przebieg wychowania

Wychowanie zespołowe w ruchu harcerskim odbywa się w grupach rówieśniczych, które regularnie się spotykają. Dzieci znajdują się pod opieką instruktorów – wychowawców z państwowymi uprawnieniami. Najmłodszy poziom wiekowy - zuchy i zuchunki, to uczniowie młodszych klas szkolnych. Podczas cotygodniowych zbiórek biorą udział w zajęciach przybierających formę zabaw podporządkowanych zmieniającym się fabułom. Wykorzystują do nich przebrania i dekoracje. Wcielając się w rozmaite postacie (literackie, fikcyjne, ludzkie, zwierzęce, lub fantastyczne), przyswajają pozytywne wartości i postawy. W wakacje wyjeżdżają do stacjonarnych obiektów na kolonie, gdzie przez dwa tygodnie przeżywają przygodę w świecie jednej fabuły. Nieco starsi podopieczni to harcerze i harcerki zrzeszeni w drużynach harcerskich. Są to uczniowie starszych klas szkół podstawowych. Drużyny w swoich działaniach także wykorzystują fabuły, jednak znacznie mniej rozbudowane, dostosowane do wieku harcerzy. Na letnie obozy wyjeżdżają do lasu pod namiot, gdzie sami konstruują sobie całą infrastrukturę mieszkalną i bytową. Mają dużo zajęć w terenie, związanych z przyrodą. Udają się na zwiady krajoznawcze po okolicy obozu, biorą udział w zajęciach manualnych, uprawiają sporty, turystykę, palą ogniska. Młodzież licealna - wędrownicy i wędrowniczki tworząc i realizując swój program wychowawczy mocno współpracują z kadrami. Wędrownicy wyznaczają sobie cele w zakresie samorozwoju i uczą się je osiągać poprzez konkretne zadania, wzajemnie się w tym wspierając. Plany wyjazdów układają wspólnie, w gronie drużyny.

⁵ E. Palamer-Kabacińska, *Pelnić służbę całym życiem? Ruch harcerski jako przykład działań organizacji pozarządowych wdrażających do życia w społeczeństwie obywatelskim*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s.306

⁶ Skotnicki W. J., *Wychowanie w skautingu – harcerstwie*. Wyd. Edukacyjne „Akapit”, Jagielloński Instytut Wydawniczy, Kraków 2021, s.11-12.

⁷ B. Śliwerski., *Pedagogia harcerskiego wychowania*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, s.139.

⁸ M. Kamecki., *Stosowanie metody harcerskiej w drużynie harcerzy*. Niezależne Wydawnictwo Harcerskie, 2015, s.46.

⁹ B. Śliwerski., *Harcerstwo źródłem pedagogicznej pasji*. Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016, s.40.

¹⁰ B. Śliwerski., *Pedagogia harcerskiego wychowania*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, s.159

¹¹ B. Śliwerski., *Pedagogia harcerskiego wychowania*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, s.108.

Wszystkie wymienione wiekowe grupy wychowawcze często wyjeżdżają też na zimowiska, na których oprócz realizacji swoich programów, mogą uprawiać turystykę i sporty zimowe¹².

Choć najwięcej jednostek harcerskich jest zorganizowanych według wymienionych powyżej grup wiekowych i są przeznaczone dla młodzieży szkolnej, dołączyć do harcerstwa można w dowolnym momencie życia. Są w nim struktury także dla osób dorosłych¹³. Jedną z form dołączania osób dorosłych są Kursy Judymowe przeznaczone dla dorosłych, którzy chcieliby włączyć się w czynną służbę i założyć środowiska harcerskie w swoich regionach¹⁴. Dorosli dołączają też do Kręgów Harcerstwa Starszego, w ramach których mogą istnieć także koła uczelniane, drużyny akademickie, kręgi małżeństw harcerskich i kręgi kleryckie¹⁵. Przy konkretnych drużynach mogą powstawać Koła Przyjaciół Harcerstwa wspierające ich działania. Zakładają je rodziny harcerzy, byli członkowie i przyjaciele¹⁶.

4. Harcerska służba osób z niepełnosprawnościami

Wśród wielu cennych wychowawczych idei zainicjowanych przez harcerskich instruktorów, z pewnością na uwagę zasługuje powołanie harcerskich środowisk dla osób z niepełnosprawnościami, z których w ramach Związku Harcerstwa Polskiego powstał ruch Nieprzetartego Szlaku. Powstał on w 1958 roku, choć od zarania harcerstwa działały w nim drużyny harcerskie dla dzieci z różnymi specjalnymi potrzebami. O Nieprzetartym Szlaku koniecznie należy wspomnieć mówiąc o harcerskim wkładzie w dzieje polskiej pedagogiki. O jakości działań Nieprzetartego Szlaku świadczy jego wieloletnia współpraca z ministerstwami zdrowia i sprawiedliwości (poza pracą związaną z edukacją specjalną i rehabilitacją, obejmował on także działania w obszarze resocjalizacji)¹⁷. Drużyny zrzeszające harcerzy z niepełnosprawnościami od początku ruchu działały niezwykle profesjonalnie. Ich struktury intensywnie współpracowały z profesorem Marią Grzegorzewską, która to wprowadziła metodykę harcerską do programów kształcenia studentów¹⁸. Ruch był bardzo popularny, w roku zawiązania – 1958 liczył 54 drużyny, w 1968 – 668¹⁹, w początku lat osiemdziesiątych działało 2400 drużyn dla 50 000 harcerzy i harcerek²⁰. W roku 2018, czyli 60 roku działania, Nieprzetarty Szlak liczył prawie 10 000 członków (rzecznik praw dziecka). Warto zaznaczyć, że dla wielu harcerzy zrzeszonych w jego szeregach, harcerstwo stanowi jedyne środowisko rówieśnicze.

¹² Dla rodziców - Jak działamy. Okręg Mazowiecki Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. <https://mazowsze.zhr.pl/dla-rodzicow-jak-dzialamy/>

¹³ M. Golecka., *Kuźnia charakterów*. Nowe Życie. <http://www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/index.php/2016/09/16/kuznia-charakterow/>

¹⁴ K. Marcinkiewicz., *Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej szuka instruktorów. To może być szansa dla Ciebie!* Nowa Trybuna Opolska, 2021, 11, 8. [w:] <https://nto.pl/zwiazek-harcerstwa-rzeczypospolitej-szuka-instruktorow-to-moze-byc-szansa-dla-ciebie/ar/c1-15887171>

¹⁵ *Metodyka*. Harcerstwo starsze ZHR. <https://kregi.zhr.pl/idea-hs/metodyka/>

¹⁶ *Koła przyjaciół harcerstwa*. Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej. Okręg Wielkopolski. https://wielkopolska.zhr.pl/?page_id=241

¹⁷ J. Skiba., Druhna „Szara” – twórczyni „Nieprzetartego Szlaku” hm. Maria Łyczko, [w:] J. Wojtycza (red.), *Dorobek pedagogiki harcerskiej. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w 50. Rocznicę powstania „Nieprzetartego Szlaku”* (s. 33-37); Komisja Historyczna Krakowskiej Chorałgi ZHP, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Kraków 2016, s.34-35.

¹⁸ K. Kowalska., *Miejsce „Nieprzetartego Szlaku” w polskiej pedagogice specjalnej*. [w:] J. Wojtycza (red.), *Dorobek pedagogiki harcerskiej. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w 50. Rocznicę powstania „Nieprzetartego Szlaku”*, s. 49-50; Komisja Historyczna Krakowskiej Chorałgi ZHP, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Kraków 2008.

¹⁹ E. Śliwa, J. Wnęk-Gozdek., *Fenomen metody harcerskiej. Studium życia i służby harcmistrz Zofii Sulek*, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Kraków 2021, s.60.

²⁰ Skiba J., Druhna „Szara” – twórczyni „Nieprzetartego Szlaku” hm. Maria Łyczko, [w:] J. Wojtycza (red.), *Dorobek pedagogiki harcerskiej. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w 50. Rocznicę powstania „Nieprzetartego Szlaku”* (s. 33-37). Komisja Historyczna Krakowskiej Chorałgi ZHP, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Kraków 2016, s.26.

Często poza udziałem w grupach terapeutycznych, harcerze ci nie mają dostępu do zajęć pozaszkolnych, lub jest on znacznie ograniczony. Drużyny są więc ważnym miejscem kształtowania się ich osobowości, licznych kompetencji i postaw społecznych.

W ramach harcerskich działań w tym obszarze powstał także program skierowany do osób z niepełnosprawnościami w drugiej największej organizacji harcerskiej - Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. Zainicjowała go wieloletnia instruktorka i pedagog specjalny, harcmistrzyni Maria Tkaczyk, która przyznaje, że harcerstwo jest dla niej największą życiową pasją. Kierowana nią, w 2002 roku powołała ona Zespół ds. Działań na rzecz osób niepełnosprawnych „Pełnia” realizujący Program „Pełnia”. Program ten powstał przy Organizacji Harcerki – żeńskiej części ZHRu. Warto o nim wspomnieć, ponieważ literatura o nim nie jest szerzej dostępna. Program zajmował się między innymi bieżącym wsparciem dla drużyn zrzeszających harcerzy i harcerki z niepełnosprawnościami, organizacją zlotów tych drużyn, kształceniem kadr w zakresie pracy z podopiecznymi z dysfunkcjami, prowadzeniem edukacji w obszarze zagadnień związanych z niepełnosprawnością. Choć w Związku Harcerstwa Polskiego formacje takie mają już kilkudziesięcioletnią tradycję, w mniejszym ZHRze były to pierwsze takie sformalizowane działania.

Kadrę jednostek integracyjnych (takich, do których należą osoby z niepełnosprawnościami) zasila zarówno harcerska młodzież, jak i nieraz dorośli – pasjonaci harcerstwa. Z wypowiedzi tych kadr wynika, że w tej roli dołączają do nich zarówno starsi harcerze, którzy chcą podjąć służbę wobec osób z niepełnosprawnościami, nauczyciele, wolontariusze fundacji dla osób z różnymi dysfunkcjami, czy niedziałający już aktywnie harcerze i instruktorzy, sporadycznie są to rodzice podopiecznych. Jak pokazały badania, żeby dołączyć jako wychowawca do drużyny integracyjnej, nie trzeba mieć doświadczenia ani harcerskiego, ani specjalistycznego (związanego z niepełnosprawnością), nie jest także potrzebne posiadanie wykształcenia w tym kierunku. Natomiast zdobyte w harcerstwie doświadczenie w roli opiekuna osób z niepełnosprawnościami, może pomóc w podjęciu decyzji o wyborze drogi kształcenia w zawodach związanych z obszarem niepełnosprawności. Dzieje się tak nie tylko w drużynach integracyjnych, bowiem działalność harcerska może dać wstęp do nauki wielu różnych zawodów, w tym związanych właśnie z wychowaniem, pedagogiką.

5. Postawy i kompetencje ukształtowane w harcerstwie według osób w nim wychowanych

Profesor Bogusław Śliwerski, w swojej książce *Harcerstwo źródłem pedagogicznej pasji* opisuje, jak wychowanie w ruchu harcerskim wpłynęło na jego dalsze życiowe wybory i ścieżkę rozwoju naukowego. Wśród wymienianych przez niego kompetencji wyniesionych z harcerstwa, znalazły się między innymi wartości społeczno-moralne (takie jak patriotyzm, samorządność, solidarność, bezinteresowność), uspołecznienie, trwające całe życie przyjaźnie, samodzielność, religijność, praca nad sobą. Szczególnie istotne w ukształtowaniu się osobowości Profesora były wymienione przez niego nabyte w harcerskiej praktyce zdolności pedagogiczne. Badacz zaliczył do nich umiejętność wspierania w rozwoju innych, zdolność pomagania w rozwijaniu charakteru i umiejętności, potrzebną wiedzę, działanie dla dobra wspólnego i wiedzę o świecie. To właśnie będąc instruktorem w młodości, Profesor nauczył się podejmowania odpowiedzialności za powierzoną młodzież. Cały czas aktywnie działając i pełniąc funkcje wychowawcze, odkrył pasję dzielenia się tą wiedzą z innymi. Wydawał publikacje zbierające doświadczenia z prowadzenia jednostek harcerskich (już od najmniejszych, rówieśniczych - zastępu) i poradniki do wspierania w rozwoju własnym instruktorów. Chęć dzielenia się wiedzą, której początki miały miejsce w latach działalności harcerskiej,

poskutkowała rozpoczęciem działalności naukowej. Temat rozprawy doktorskiej Profesora wynikał z jego zainteresowań związanych z harcerstwem - dotyczyła samowychowania²¹.

W wypowiedziach badanych przez doktor Ewę Palamer-Kabacińską instruktorów harcerskich z różnych organizacji, dotyczących kształtowania kompetencji obywatelskich, także znaleźć można wątki wpływu harcerskiego wychowania na ich dorosłe życie. Z wypowiedzi respondentów wynika, że ich organizacje formują harcerzy i harcerki według zasad spójnych z ideami kształtowania obywatelskiego społeczeństwa, natomiast sami instruktorzy za swoją rolę uważają wychowywanie przyszłych obywateli²². W opinii badanych – osób dorosłych, ukształtowanych w drużynach, harcerstwo jest ruchem, w którym młodzi ludzie uczą się odnajdywania siebie w społeczeństwie, realizowania potrzeb środowiska, organizowania społeczności lokalnej²³. Wychowawcy przyznają, że działalność harcerska mocno wpływa na życie osobiste członków harcerskiego ruchu. Miała również wpływ na wybory zawodowe badanych instruktorów, nieraz także na decyzje w zakresie kierunku kształcenia. Niektórzy instruktorzy wybierali studia pod wpływem podejmowanych uprzednio w drużynach prób sprawdzenia się w różnych rolach i nabyciu pierwszych kompetencji związanych z danym zawodem. Wszyscy badani przyznali, że wykorzystują w pracy pewne kompetencje nabyte w harcerstwie (nawet jeśli wykonywane przez nich zawody nie wynikają bezpośrednio z nabytych w harcerstwie doświadczeń)²⁴. Zdaniem instruktorów, w harcerstwie otrzymali oni zaradność życiową, postawę odpowiedzialności, krąg znajomości, trwające wiele lat przyjaźnie, nieraz też partnera życiowego²⁵.

Wspólne obszary uformowane przez harcerstwo dostrzegane przez aktualnych instruktorów różnych organizacji i profesora Bogusława Śliwerskiego.

Jak pokazały wypowiedzi zarówno harcerskich wychowawców, jak i Profesora, w harcerstwie młodzież rozwija cechy i umiejętności, które okazują się przydatne w dorosłym życiu. W przytoczonych wątkach z wypowiedzi, zarówno harcerze, jak i Profesor mówili o kompetencjach obywatelskich, związanych z pełnieniem funkcji społecznych. Instruktorzy wypowiadali się o formach kształtowania społeczeństwa, do których przygotowuje harcerska służba. Profesor natomiast przytoczył cechy społeczno-moralne, które pomagają jednostkom w kształtowaniu otoczenia (bezinteresowność, patriotyzm, samorządność, solidarność). Kolejnym wspólnym obszarem tych wypowiedzi są aspekty środowiskowe. Harcerstwo, według obu przywołanych źródeł, kształtuje sieć kontaktów społecznych i buduje otoczenie młodego wychowanka. Tworzy środowisko wychowawcze, którego członkowie starają się postępować według wspólnych zasad. Harcerski system wartości stale odwołuje się do niezmiennych postaw²⁶, choć metodyka harcerskiego wychowania stale się rozwija i jest uzupełniana w nowe

²¹ B. Śliwerski., *Harcerstwo źródłem pedagogicznej pasji*. Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016, s.97-101.

²² E. Palamer-Kabacińska, *Pełnić służbę całym życiem? Ruch harcerski jako przykład działań organizacji pozarządowych wdrażających do życia w społeczeństwie obywatelskim*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s.242.

²³ E. Palamer-Kabacińska, *Pełnić służbę całym życiem? Ruch harcerski jako przykład działań organizacji pozarządowych wdrażających do życia w społeczeństwie obywatelskim*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s.250.

²⁴ E. Palamer-Kabacińska, *Pełnić służbę całym życiem? Ruch harcerski jako przykład działań organizacji pozarządowych wdrażających do życia w społeczeństwie obywatelskim*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s.333-334.

²⁵ E. Palamer-Kabacińska, *Pełnić służbę całym życiem? Ruch harcerski jako przykład działań organizacji pozarządowych wdrażających do życia w społeczeństwie obywatelskim*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s.336-338.

²⁶ E. Palamer-Kabacińska, *Pełnić służbę całym życiem? Ruch harcerski jako przykład działań organizacji pozarządowych wdrażających do życia w społeczeństwie obywatelskim*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s.206.

formy i środki²⁷. Z powyższego wynika, iż pomimo odmiennych perspektyw czasowych, zarówno Profesor Śliwerski, jak i badani instruktorzy mieli bardzo podobne doświadczenia z działalności harcerskiej i w podobny sposób określają efekty takiej formacji.

6. Możliwe dalsze kierunki prowadzenia badań

Oba przytoczone źródła, choć dostarczają cennych informacji od ekspertów w dziedzinie wychowania tą metodą, nie wyczerpują jednak tematu wartości wnoszonych przez harcerstwo do życia młodej osoby. Książka Bogusława Śliwerskiego jest bowiem autobiograficzną opowieścią o wpływie działalności harcerstwa na życiową drogę Profesora. Przedstawia punkt widzenia eksperta zajmującego się tematyką wychowania, dotyczy doświadczeń wychowawczych z czasów przeszłych i opisuje je z perspektywy jednej osoby (warto pamiętać, że obecnie ruch harcerski liczy ponad 120 tysięcy osób) (2016). Jako, że Ewa Palamer-Kabacińska badała ruch harcerski pod kątem kształtowania społeczeństwa obywatelskiego (2014), przytoczone wątki z wypowiedzi badanych oscylują w dużej mierze wokół tego tematu. Nie można zatem na podstawie tych wypowiedzi opowiedzieć o całokształcie efektów harcerskiego wychowania. Wartościowym byłoby dokonanie analiz pozwalających ocenić efekty wychowawcze oddziaływań harcerskich w większej grupie badanych. Przeprowadzenie takich badań może być natomiast bardzo skomplikowane metodologicznie, ponieważ na nabyte cechy i postawy wychowanka, zarówno te obserwowalne, jak i deklarowane, może mieć wpływ bardzo wiele czynników.

Wnioski z przeprowadzonej analizy

Według przywołanych wypowiedzi, uczestnicy tego systemu wychowawczego od najmłodszych lat przesiąkają duchem zaangażowania społecznego. Pasjonaci harcerstwa wynoszą z niego postawy i umiejętności, które cenią i wykorzystują w dorosłym życiu. Także inne źródła potwierdzają, że harcerze stają się poszukiwanymi pracownikami i często robią szybką karierę zawodową. W harcerskich szeregach nabywają umiejętności pracy w grupie i kierowania zespołami, ciągłego samodoskonalenia²⁸, kompetencji interpersonalnych, logistycznych, organizacyjnych. To właśnie z harcerskich drużyn wywodzą się między innymi liczni liderzy społeczni, osoby pełniące funkcje publiczne w administracji, samorządach, edukacji, opiece społecznej, siłach zbrojnych i służbach mundurowych²⁹. Po przyjrzeniu się wymienionym licznym pozytywnym efektom wychowawczym, jakie może dostarczyć młodej osobie działalność w harcerstwie, nasuwa się wniosek, że jest to pasja, która ma bardzo duży wpływ na rozwój młodego człowieka. Niewątpliwie jest to zainteresowanie, które warto w młodych ludziach wzmacniać, ponieważ przynosi wiele korzyści, kompetencji przydatnych w dorosłym życiu i pomaga im ukształtować osobowość.

Streszczenie:

Poniższy artykuł powstał z pasji, która ukształtowała jego autorkę. Jak wielu polskich pedagogów wyrastała ona w harcerstwie. Ten znany od pokoleń ruch jest wyjątkowy, ponieważ potrafi wykorzystać zaspakajanie naturalnych potrzeb młodego człowieka (takich jak zabawa w grupie rówieśniczej, ruch, eksploracja świata), do osiągnięcia konkretnych celów wychowawczych. Celem naukowym artykułu jest próba usystematyzowania tychże efektów. Dla ich ukazania, dokonano analizy tekstów zawierających wypowiedzi współczesnych in-

²⁷ J. Sowa, Z. Niedzielski., *Metoda pracy harcerskiej w zarysie*. Wyd. Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2003, s.26.

²⁸ A. Idziak A. (2018, 12, 23). *Harcerstwo ułatwia start w dorosłe życie*, Otwock 2018, s.12, 23 [w:] <https://iotwock.info/artykul/harcerstwo-ulatwia-start/566656>

²⁹ J. Horyń., *Znaczenie organizacji harcerskich w perspektywie pedagogicznej*. Skrypty belfra nr. 35, <https://dodn.dolnyslask.pl/materialy/skryptybelfra/SkrBNr35.pdf>

strukturów i Profesora Bogusława Śliwerskiego. Wszyscy oni są wychowankami harcerskich organizacji. Z tych dwóch perspektyw – profesjonalnego pedagoga i pedagogów amatorów, udało się wyłonić wspólne obszary. Do wymienianych wspólnych rezultatów wychowawczych należą: ukształtowanie kompetencji obywatelskich, rozwój społeczno-moralny, zbudowanie sieci relacji społecznych, ukierunkowanie w życiowych wyborach, w tym zawodowych. Autor zauważa potrzebę prowadzenia dalszych badań w tym obszarze, ponieważ przytoczone źródła, jako że powstały w innym celu, nie przedstawiają pełnego spektrum zagadnienia wpływów wychowawczych harcerstwa. Brakuje także danych liczbowych wskazujących na rozkład i przyrost konkretnych kompetencji u wychowanków o określonych cechach.

Słowa kluczowe: harcerstwo, wychowanie, ruch wychowawczy, kompetencje, efekty wychowawcze

Summary:

Scouting – passion that teaches, how to live.

The following article was created from the passion that raised and shaped its author. He, like many Polish pedagogs, grew up in scouting. This movement, known for generations, is unique because it uses the satisfaction of the natural needs of young people (such as playing with contemporaries, move, exploring the world), to earn specific educational goals. The scientific aim of that article is try to systematize the positive results, which are achieved during the scouting development. To see them, was made the analysis of texts containing statements of contemporary instructors and Professor Bogusław Śliwerski, who are graduate of scouting organizations. From the comparison of the quoted reports, it was possible to identify common areas for both of these perspectives. The results was: shaping civic competences, social and moral development, building a set of social relations, guidance in life choices, including these professional. The author notes the need for further research in this area, because the cited sources were created for a different purpose and do not present the full spectrum of this issue.

Keyword: scouting, upbringing, educational movement, skills, civic education

Bibliografia:

Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań nr. 2016:18/2016 *Zaufanie społeczne*.

Horyń J., *Znaczenie organizacji harcerskich w perspektywie pedagogicznej*. Skrypty belfra nr. 35, <https://dodn.dolnyslask.pl/materialy/skryptybelfra/SkrBNr35.pdf>

Idziak A., *Harcerstwo ułatwia start w dorosłe życie*, Otwock 2018, s.12, 23. <https://iotwock.info/artukul/harcerstwo-ulatwia-start/566656>

Kamecki M., *Stosowanie metody harcerskiej w drużynie harcerzy*. Niezależne Wyd. Harcerskie., 2015.

Kowalska K., *Miejsce „Nieprzetartego Szlaku” w polskiej pedagogice specjalnej*. [w:] J. Wojtycza (red.), *Dorobek pedagogiki harcerskiej. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w 50. Rocznicę powstania „Nieprzetartego Szlaku”*, s. 49-50;. Komisja Historyczna Krakowskiej Chorągwi ZHP, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Kraków 2008.

Palamer-Kabacińska E., *Pełnić służbę całym życiem? Ruch harcerski jako przykład działań organizacji pozarządowych wdrażających do życia w społeczeństwie obywatelskim*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014.

Skiba J., *Druhá „Szara” – twórczyni „Nieprzetartego Szlaku” hm. Maria Łyczko*, [w:] J. Wojtycza (red.), *Dorobek pedagogiki harcerskiej. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w 50. Rocznicę powstania „Nieprzetartego Szlaku”* (s. 33-37). Komisja Historyczna Krakowskiej Chorągwi ZHP, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Kraków 2016.

Skotnicki W. J., *Wychowanie w skautingu – harcerstwie*. Wyd. Edukacyjne „Akapit”, Jagielloński Instytut Wydawniczy, Kraków 2021.

Sowa J., Niedzielski Z., *Metoda pracy harcerskiej w zarysie*. Wyd. Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2003.

Śliwa E. i Wnęk-Gozdek J., *Fenomen metody harcerskiej. Studium życia i służby harcmistrza Zofii Sulek*. Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Kraków 2021.

Śliwerski B., *Harcerstwo źródłem pedagogicznej pasji*. Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016.

Śliwerski B., *Pedagogia harcerskiego wychowania*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018.

Śliwerski B., *Wyjątkowość fenomenu harcerskiego wychowania*. Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej 2018 nr 21, 13-30.

Netografia

Golecka M., *Kuźnia charakterów*. Nowe Życie. <http://www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/index.php/2016/09/16/kuznia-charakterow/60-lat-Nieprzetartego-Szlaku>. Rzecznik Praw Dziecka, 2018, 12, 7. <https://brpd.gov.pl/2018/12/07/60-lat-nieprzetartego-szlaku/>

Metodyka. Harcerstwo starsze ZHR. <https://kregi.zhr.pl/idea-hs/metodyka/>

Dla rodziców - Jak działamy. Okręg Mazowiecki Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. <https://mazowsze.zhr.pl/dla-rodzicow-jak-dzialamy/>

Marcinkiewicz K. *Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej szuka instruktorów. To może być szansa dla Ciebie!* Nowa Trybuna Opolska, 2021, 11, 8. [w:] <https://nto.pl/zwiazek-harcerstwa-rzeczypospolitej-szuka-instruktorow-to-moze-byc-szansa-dla-ciebie/ar/c1-15887171>

Koła przyjaciół harcerstwa. Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej. Okręg Wielkopolski. https://wielkopolska.zhr.pl/?page_id=241